

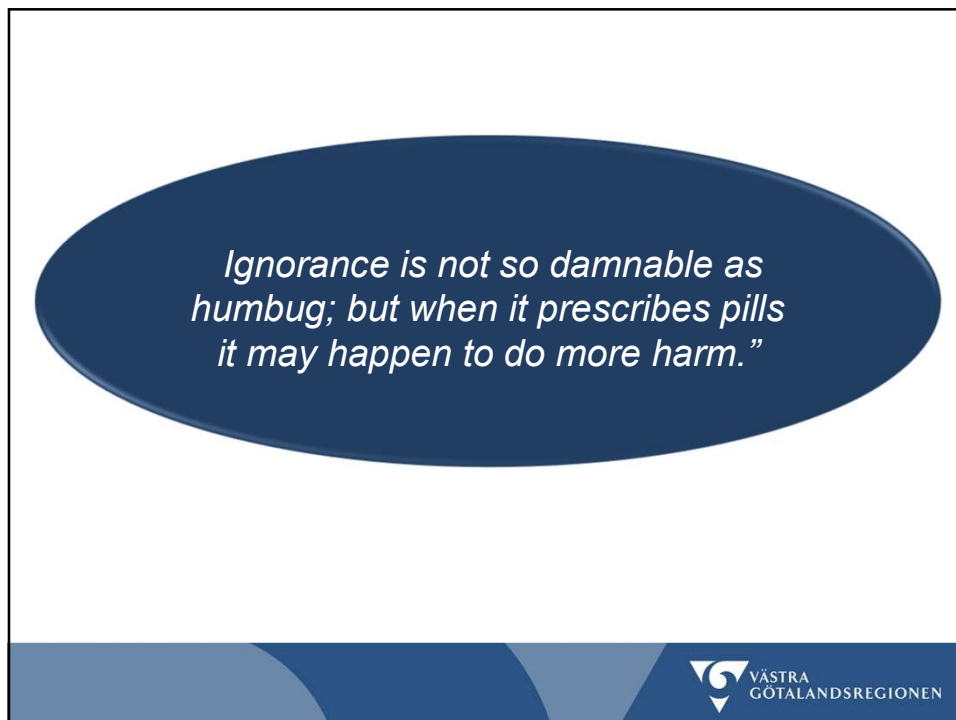
LÄKEMEDEL
OCH
BEROENDE

Lisa Lundberg
Klinisk farmakologi
Terapigrupp Psykiatri

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

1

*Ignorance is not so damnable as
humbug; but when it prescribes pills
it may happen to do more harm."*

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

2

Göteborgs-Posten 13 aug, 2020

Läkare anmäld för överförskrivning 25 gånger

”När Inspektionen för vård och omsorg, Ivo, granskade mannens journaler hittades flera tillfällen där läkaren vid utskrivning av narkotikaklassade läkemedel angivit "nedtrappning", samtidigt som han ökat patienternas tillgång till läkemedlen.”

 VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

3

Göteborgs-Posten

Läkare förlorar sin legitimation – skrev ut stora mängder narkotika

Jan 2021

Nyheter • En läkare i 80-årsåldern blir av med sin legitimation efter att i årtal systematiskt ha skrivit ut stora mängder narkotikaklassade läkemedel till patienter. I många fall har det handlat om flera recept i veckan till en och samma patient och utan att skriva in det i journalen.

 VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

4

Göteborgs-Posten

Läkare förlorar sin Jan 2021 legitimation – skrev ut stora mängder narkotika

Nyheter • En läkare i 80-årsåldern blir av med sin legitimation efter att i årtal systematiskt ha skrivit ut stora mängder narkotikaklassade läkemedel till patienter. I många fall har det handlat om flera recept i veckan till en och samma patient och utan att skriva in det i journalen.

Citodon, Imovane,
Ketogan, Morfin, Oxycontin,
Oxynorm och Stilnoct...

5

Prevalens?

OBS – mörkertal!

- 45 000–65 000 personer i Sverige (2011/2014)

- 11–12 % (2016, 12-49 år)

- Opioider
- Benzodiazepiner/
Sömnläkemedel

6

Riskfaktorer – exempel

- Annat beroende/riskbruk!
- Hereditet
- Vissa personlighetsstörningar
- Otillräckligt behandlad psykiatrisk sjukdom
- Otillräckligt behandlad neuropsykiatrisk sjukdom
- Utsatt social situation
- Äldre tonåringar/unga vuxna

7

Riskfaktorer – exempel

Läkemedelsberoende kan föreligga hos socialt väl fungerande personer utan symtom!

- Annat beroende/riskbruk!
- Hereditet
- Vissa personlighetsstörningar
- Otillräckligt behandlad psykiatrisk sjukdom
- Otillräckligt behandlad neuropsykiatrisk sjukdom
- Utsatt social situation
- Äldre tonåringar/unga vuxna

8

Varningssignaler

- Önskemål om dosökning
- Förskrivning på tveksam indikation
- Borttappade läkemedel/Apodos
- "Doctor shopping"

NPÖ!

- Oklara somatiska eller psykiatriska symtom
- Tecken till abstinens - svagare eller mer kortvarig effekt
- Påverkad patient

9

Varningssignaler

- Önskemål om dosökning
- Förskrivning på tveksam indikation
- Borttappade läkemedel/Apodos
- "Doctor shopping"

Läkemedelsberoende kan föreligga hos socialt väl fungerande personer utan symtom!

- Oklara somatiska eller psykiatriska symtom
- Tecken till abstinens - svagare eller mer kortvarig effekt
- Påverkad patient

10

Bensodiazepiner – lite historia

- 1903: Barbiturater
 - lugnande, sömngivande, potent narkosmedel
- 1960-talet: Bensodiazepiner (*Librium, Valium*)
 - "säkra" preparat
 - mindre toxiska

-Narkotikaklassades 1971

Stesolid: "Stay solid"

70-talet: Valium det mest sålda läkemedlet i världen.

11

Bensodiazepiner – lite historia

- 1903: Barbiturater
 - lugnande, sömngivande, potent narkosmedel
- 1960-talet: Bensodiazepiner (*Librium, Valium*)
 - "säkra" preparat
 - mindre toxiska
- 1990-talet: "Z-preparat" (*zolpidem, zopiklon*)
 - sömnmedel

"utan risk för beroende"

12

Bensodiazepiner

- Binder till receptorer som potentierar GABA-signalering i hjärnan
 - Minskad produktion av tex. noradrenalin, serotonin, acetylkolin

13

Bensodiazepiner

- Binder till receptorer som potentierar GABA-signalering i hjärnan
 - Minskad produktion av tex. noradrenalin, serotonin, acetylkolin

- ångestlindrande
- lugnande
- muskelrelaxerande
- kramplösande
- osv.

- Exekutiva funktioner, planering
- Svårt för förändringar, rigiditet
- Försämrad uppmärksamhet och motorisk uthållighet

- sedering
- psykomotorisk påverkan
- önskad amnesi
- paradoxala beteendereaktioner
- toleransutveckling
- beroende

14

*Källa: Franck & Nylander,
Beroendemedicin*

Bensodiazepiner

- Indelas baserat på halveringstid

	Dos- ekvivalent	T _{1/2} (h)	Aktiv metabolit	Absorptions- hastighet
Långverkande				
Klonazepam	0,5	metabolit > 20	+	snabb
Diazepam	5	>20	+	snabb
Mellanverkande				
Alprazolam	0,25	6-20	+	medium
Lorazepam	1	6-20	-	medium
Oxazepam	15	6-20	-	långsam
Kortverkande				
Midazolam	1,25-1,7	<6	+	snabb

15

*Källa: Franck & Nylander,
Beroendemedicin*

Bensodiazepiner

- Indelas baserat på halveringstid

	Dos- ekvivalent	T _{1/2} (h)	Aktiv metabolit	Absorptions- hastighet
Långverkande				
Klonazepam	0,5	metabolit > 20	+	snabb
Diazepam	5	>20	+	snabb
Mellanverkande				
Alprazolam	0,25	6-20	+	medium
Lorazepam	1	6-20	-	medium
Oxazepam	15	6-20	-	långsam
Kortverkande				
Midazolam	1,25-1,7	<6	+	snabb

16

Bensodiazepiner

Hur många/vem blir beroende vid förskrivning?

- Svårt att förutspå
- Dos & behandlingstid
- Intermittent behandling att föredra
- Individuella riskfaktorer
- Stor grupp har nytta av behandlingen!

17

Bensodiazepiner

Lågdos- vs högdosberoende ?

- Terapeutiska doser
- 15-50 % av patienterna
- Redan efter 4 veckor
- Abstinens vs. sjukdomssymtom

- Över terapeutisk nivå

18

Bensodiazepiner - Abstinens

19

Nedtrappning

- Utredning
 - somatisk och psykiatrisk status
 - skattningsskalor – AUDIT, DUDIT etc.
 - provtagning, inkl. droger
 - läkemedelsgenomgång – NPÖ!
 - Poliklinisk vs ineliggande?
 - Socialtjänst?
 - Motivation – samtal - allians
 - Skriftlig vårdplan!
- Allvarligt blandberoende
 - Höga doser
 - Svår abstinens
 - Suicidrisk
 - Graviditet

20

Nedtrappning

Överväg byte till diazepam – relativt lång halveringstid

Patientens dos per dag? – fördela jämnt över dygnet

Små förskrivningar/Apodos

Gå inte för snabbt fram – Sänk dosen ca 10% per vecka

Ofta går det att sänka snabbare i början och långsammare i slutet.

Stödjande samtal/uppföljning viktigt!

Öka inte en redan sänkt dos – förläng schemat

21

Opioider

Allt som binder
till
opioideceptorn

opiater vs opioider

Morfin &
kodein

22

Opioider - *Det äldsta berusningsmedlet (ca 3000 f.Kr.)*

- 400-talet f.Kr. : Hippokrates (smärta, diarre, ångest)
- 1800-talet: - Isolering av morfin.
- Injektion av lkm.
- 1890-talet: Heroin

Heros (hjärte):
upprymd & modig

Hostmedicin,
Bayer.

23

Opioider

Kodein	Morfin	Metadon
Tramadol	Oxikodon	Hydromorfon
Buprenorfin	Tapentadol	Petidin
Fentanyl	Ketobemidon	

- Binder till opioidreceptorer – undergrupper
- Agonister

μ, δ, κ

24

Opioider

Kodein	Morfin	Metadon
Tramadol	Oxikodon	Hydromorfon
Buprenorfin	partiell agonist	Petidin
Fentanyl	Ketobemidon	

- Binder till opioidreceptorer – undergrupper
- Agonister
- Risk för beroendeutveckling

μ, δ, κ

25

Opioider

Kodein	Morfin	Metadon
Tramadol	Oxikodon	Hydromorfon
Buprenorfin	Tapentadol	Petidin
Fentanyl	Ketobemidon	

- Binder till opioidreceptorer – undergrupper
- Agonister
- Risk för beroendeutveckling

μ, δ, κ

26

Opioider - Effekter

+

Analgesi!

-

- Sedering
- Förstoppning ★
- Illamående
- Yrsel
- Muntorrhet ★
- Klåda
- Hormonrubbing
- Kognitiv påverkan
- Andningsdepression
- Tolerans
- Beroende

27

Opioider

- Ca 5% i Europa, 10% i USA (2017)
- Hög mortalitet vid överdosering (*vanligaste orsak*)
- 2020: 524 narkotikarelaterade dödsfall i Sverige (*minskar*)
 - Opioider involverade i 88% där substansen var känd.

USA

- 2017: 1,7 miljoner ansågs vara beroende av förskrivna smärtstillande opioider
- 2018: 128 dödsfall **dagligen** pga. opioid-överdos

20-30%
missbrukas vid
förskrivning

Ref: National Institute on Drug Abuse

28

Opioider - Abstinens

Ofarlig jämfört med abstinens vid benso/alkohol

29

Nedtrappning opioider

- Utredning
 - somatisk och psykiatrisk status
 - skattningsskalor – AUDIT, DUDIT etc.
 - provtagning, inkl. droger
 - läkemedelsgenomgång – NPÖ!
- Opioider trappas först
- Poliklinisk vs ineliggande?
- Socialtjänst?
- Motivation – samtal – allians
- Skriftlig vårdplan!

Smärta!

30

Nedtrappning opioider

Svårare att estimerera ekvivalensdoser – stor individuell skillnad

Helst inte byta preparat – om möjligt

Patientens dos per dag? – fördela jämnt över dygnet

Sänk dosen ca 5 – 10 % per vecka

utan
beroende

beroende

Stödjande samtal/uppföljning viktigt!

Lång uppföljning! Smärtan!

Öka inte en redan sänkt dos – förläng schemat

31

Opioider & Bensodiazepiner

- Ökad risk för förgiftning och död vid kombination
 - Båda sederande, andningsdeprimerande samt påverkar kognitiva funktioner
- Många behandlas med båda läkemedlen samtidigt
- FDA varning 2016
 - Kombinationen allt mer vanlig
 - Studier visat upp till 10 gånger ökad risk för fatal överdos

32

Opioider & Bensodiazepiner

- Ökad risk för förgiftning och död vid kombination
 - Båda sederande, andningsdeprimerande samt påverkar kognitiva funktioner
- Många behandlas med båda läkemedlen samtidigt
- FDA varning 2016
 - Kombinationer
 - Studier visade

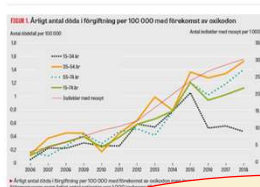
Samtidig användning bör undvikas

33

Oxikodonrelaterade dödsfall allt fler i Sverige 2006–2018

Anna Fugelstad, psykolog, med dr i rättsmedicin, institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska institutet

Ingemar Thiblin, professor, överläkare, Rättsmedicinalverkets rättsmedicinska enhet i Uppsala; institutionen för kirurgiska vetenskaper, Uppsala universitet

- 70% även bensodiazepiner
- 67% benso förskrivet senaste året

Samtidig användning bör undvikas

Läkartidningen 17-18/2022

34

Hjälpmedel

www.vgregion.se/vardgivarstod

35

Hjälpmedel

36

Tack!

lisa.ku.lundberg@vgregion.se

